

Globalistyka jako przedmiot badań nauk społecznych

Jednym z najważniejszych procesów społecznych i czynników determinujących gwałtowne przemiany współczesnego świata jest tzw. proces globalizacji, który jak się zauważa jest realną zmianą związaną przede wszystkim z ekspansywnym rozwojem nowoczesnej formacji społecznej, która ukształtowała się w ramach cywilizacji zachodnio-europejskiej¹. Pojęcie „globalizacja” uzyskało w latach dziewięćdziesiątych XX w. wielką popularność wchodząc do języka powszechnego i stając się niemal wszechobecne w mediach. Przy jego pomocy próbuje się opisać i wyjaśnić świat przełomu XX i XXI w. Uznaje się więc, iż globalizacja jest centralnym pojęciem dyskursu na temat przemian zachodzących współcześnie na poziomie systemu społecznego (gospodarka, polityka), jak i systemu kulturowego. Dlatego też globalizacja stanowi podstawową kategorię analizy społecznej i główną ideę pozwalającą opisać i zrozumieć wejście społeczeństwa ludzkiego w nowe tysiąclecie².

Uznaje się, iż globalizacja to nowy rodzaj zmian społeczno-kulturowych, ekonomicznych i politycznych. Próbując zdefiniować pojęcie globalizacji w polskiej literaturze przedmiotu przywołuje się najczęściej definicje jednego z prekursorów problematyki globalizacji Rolanda Robertsona, który pisał, iż „globalizacja jako pojęcie odnosi się do zarówno do kompresji świata, jak i do intensyfikacji świadomości o świecie jako całości”. Robertson o zjawisku globalizacji pisał, jako o „zespolu procesów, które czynią świat jednym”. Wśród definicji globalizacji przywołuje się także ujęcia Anthonego Giddensa: „globalizację można zdefiniować, jako intensyfikację stosunków społecznych o zasięgu światowym, która łączy różne lokalności w taki sposób, że lokalne wydarzenia kształtowane są przez zdarzenia zachodzące w odległości wielu tysięcy mil i same zwrótnie na nie oddziaływają”, Martina Albrowa: „globalizacja odnosi się do tych wszystkich procesów, w wyniku których narody świata zostają włączone w jedno światowe społeczeństwo, społeczeństwo globalne, czy też, Davida Helda i Anthonego McGrewa: „glo-

¹ P. Sztompka, *Socjologia*, Kraków 2002, s. 582.

² *Globalizacja*, [w:] *Encyklopedia socjologii*, t. 1, Warszawa 1998, s. 242.

balizacja może być pojmowana jako poszerzanie, intensyfikacja, przyspieszanie i wzrastający wpływ wzajemnych powiązań w skali światowej³.

W świetle przywołanych definicji można więc uznać, iż termin globalizacja odnosi się przede wszystkim do charakterystycznych dla współczesnego świata procesów zacieśniania światowych więzi i wzrostu współzależności społecznych w skali całego globu. Należy ją rozumieć jako rozszerzanie społecznej współzależności działań poza granice narodowe, sięgające coraz bardziej wymiaru światowego i obejmujące takie dziedziny życia, jak gospodarkę, politykę, kulturę, ekologię, technikę, dotycząc przy tym warunków pracy, obyczajów, edukacji i modelu organizacji społecznej⁴. Jak się wskazuje w literaturze przedmiotu globalizacja to proces zagęszczania i intensyfikowania się powiązań i zależności ekonomicznych, finansowych, politycznych, militarnych, kulturowych i ideologicznych między społecznościami ludzkimi, co prowadzi do uniformizacji świata w tych zakresach, i odzwierciedla się w pojawieniu się więzi społecznych, solidarności i tożsamości w skali ponadlokalnej i ponadnarodowej⁵. Powoduje to, iż w coraz większym stopniu wszyscy żyjemy w „jednym świecie”, a co za tym idzie jednostki, grupy i narody są coraz silniej od siebie uzależnione⁶.

Globalizacja świata jest zjawiskiem cywilizacyjnym: jest następstwem przemian geograficzno-przyrodniczych, demograficznych, postępu naukowo-technicznego, rozwoju rolnictwa, przemysłu i handlu. Wraz z postępowaniem cywilizacyjnym pojawiają się różnorodne uzależnienia między społecznościami, narodami i państwami i im wyższy staje się poziom cywilizacji, tym zarysowują się większe współzależności ograniczenia konieczności podejmowania decyzji dotyczących kwestii ponadlokalnych⁷. Wśród dominujących czynników determinujących procesy globalizacji wymienia się najczęściej: 1) czynnik technologiczny. Obejmuje on przede wszystkim technologie komunikacyjne, których gwałtowny rozwój stał się możliwy dzięki postępowi technicznemu i rozwojowi infrastruktury telekomunikacyjnej. Techniki komunikacyjne (telefony w tym linie naziemne i telefonia komórkowa, faksy, telewizja cyfrowa i kablowa, poczta elektroniczna i Internet) umożliwiają „kompresję” czasu i przestrzeni. W szczególności zaś pozwalają na dokonywanie szybkich transakcji ekonomicznych w skali całego globu oraz umożliwiają ekspansję masowej kultury; 2) czynnik ekonomiczny. Globalizację napędza integracja gospodarki światowej i kształtowanie się tzw. rynku globalnego. Wskazuję się, że współczesna gospodarka zdominowana jest przez działalność nienamacalną, jej produkty opierają się na informacji, produktach medialnych i rozrywkowych oraz usługach internetowych. Liczne sektory gospodarki działają za pośrednictwem sieci telekomunikacyjnych, dla których granice państw i przestrzeń nie stanowią barier; 3) czynnik polityczny. Jednym z czynników intensyfikujących globalizację stał się upadek Związku Radzieckiego i związanego z nim modelu ustrojowego opartego na gospodarce planowej, który był

³ Ibidem, s. 241–242; *Wymiary życia społecznego*, red. M. Marody, Warszawa 2004, s. 442.

⁴ W. Kotowicz, *Ekonomiczne korzyści i społeczno-polityczne konsekwencje procesów globalizacji*, [w:] *Unifikacja i różnicowanie się współczesnej Europy*, Warszawa 2002, s. 267.

⁵ P. Sztompka, op.cit., s. 598.

⁶ A. Giddens, *Socjologia*, Warszawa 2004, s. 74.

realizowany w krajach tzw. „bloku wschodniego”. Od upadku ZSRR, kraje byłego „bloku wschodniego” zaczęły ewoluować w kierunku rozwoju systemów politycznych i gospodarczych wzorowanych na Zachodzie integrując się z rodzącym się społeczeństwem światowym. Wśród uwarunkowań procesów globalizacji należy wskazać na istotną rolę liberalnej myśli politycznej. To bowiem liberalizm stymuluje i uzasadnia rozwój globalnego rynku, upodmiotowienie jednostek i grup społecznych nawet w skali międzynarodowej. Liberalizm uzasadnia także deregulację gospodarek narodowych i ograniczanie roli państwa. Procesy globalizacji powiązane są więc z liberalną wizją organizacji życia społecznego. Istotnym czynnikiem globalizacji stał się także rozwój międzynarodowych i regionalnych mechanizmów rządowych. Ponadto motorem globalizacji stała się także działalność organizacji międzyrządowych i międzynarodowych organizacji pozarządowych; 4) czynnik kulturowy. Kultura stanowi bardzo aktywny czynnik sprzyjający globalizacji przy czym dominuje tutaj wyraźnie kultura zachodnia a zwłaszcza amerykańska. Głównym źródłem homogenizacji kultury są środki masowego przekazu ale służy temu również działalność korporacji, agencji reklamowych, realizacja różnego rodzaju programów pomocy.

Procesy globalizacji są zjawiskiem obiektywnym, częścią otaczającej nas i coraz szybciej zmieniającej się rzeczywistości, do której wnoszą nową jakość życia. Wśród głównych kierunków przemian cywilizacyjnych wylicza się m.in. w sferze nauki, techniki i edukacji: szybkie tempo postępu naukowo-technicznego, wiedza i informacja, wzrost znaczenia pracowników nauki; w sferze gospodarczej: wzrost dobrobytu jako cel gospodarowania, wzrost znaczenia sektora usług, wzrost znaczenia państwa jako koordynatora procesów rozwojowych; w sferze politycznej: odejście od państwa represyjnego, decentralizacja i rozwój władzy samorządowej, odideologizowanie życia politycznego, kryzys tradycyjnych instytucji demokratycznych; na poziomie systemu wartości: nadrzędność praw człowieka wobec ustawodawstwa państwowego, poczucie przynależności do społeczności światowej (świadomość globalna), wiara w postęp, indywidualizm, tolerancja wobec różnych systemów wartości; w sferze społecznej: humanizacja stosunków społecznych, aktywność lokalna, migracje ludności, różnorodność i krótkotrwałość kontaktów społecznych, narastający problem bezrobocia, problem zagospodarowania coraz dłuższego czasu wolnego; w sferze stosunków międzynarodowych: globalizacja cywilizacji, synkretyzm cywilizacji, konieczność wspólnego rozwiązywania problemów globalnych, regionalna integracja świata, wzrost aktywności organizacji pozarządowych, ograniczenie suwerenności zewnętrznej, unikanie wojny jako środka rozwiązywania sporów⁸.

Przeobrażenia i przekształcenia zachodzące we współczesnym świecie powodują, że zachodzące zmiany i wyzwania nabierają charakteru globalnego. Zmiany te nie mogą pozostać bez wpływu na naukę, jako społeczną działalność człowieka służącą do gro-

⁷ A. Chodubski, *Założenia metodologiczne badania zjawisk i procesów globalnych*, [w:] *Politologia w Polsce*, red. T. Łoś-Nowak, Toruń 1998, s. 28.

⁸ E. Polak, *Przemiany cywilizacji współczesnej w sferze kultury materialnej*, Gdańsk 1996, s. 47.

madzenia i syntetyzowania wiedzy o świecie a także rozpoznawanie praw nimi rządzących. Zmiany zachodzące w życiu społecznym współczesnego człowieka wywołują także zmiany w podejściu współczesnych nauk humanistycznych do badanej rzeczywistości społecznej, gdyż badania naukowe powinny być skoordynowane z głównymi tendencjami rozwojowymi współczesnych społeczeństw. Dlatego też skoro współczesny świat podlega procesom globalizacji stając się „jednym” to w naukach humanistycznych dominować powinno globalne spojrzenia na środowisko, gospodarkę, społeczeństwo, kulturę czy też politykę. Poszukiwanie nowych sposobów prezentacji problemów tworzącego się globalnego społeczeństwa stanowi wyzwanie dla nauki przełomu XX i XXI w. i wymaga nowego ujęcia analizowanej rzeczywistości.

Jedną z charakterystycznych cech współczesnej nauki jest jej interdyscyplinarność. Tak jak dla rozwoju współczesnego świata i zachodzących w nim procesów charakterystyczne jest odterytorialnienie, które rozumiane jest jako mechanizm kształtowania nowej jakości środowiska społecznego oznaczający, że procesy globalizacji uruchamiają interakcje i więzi nie na dystans, „w poprzek” terytorium, ale procesy bez dystansów i relatywnie oderwane od konkretnej lokalizacji⁹, tak dla współczesnej nauki charakterystyczne jest przekraczanie granic poszczególnych dziedzin oraz próba poszukiwania ujęć syntetycznych i interdyscyplinarnych powstających na styku różnych dyscyplin. Jak się wskazuje z uwagi na specyficzny charakter współczesnych przemian cywilizacyjnych, które nabierają charakteru globalnego od uczonych oczekuje się multidyscyplinarnego podejścia do problemów badawczych, gdyż wąska specjalność w nauce nie pozwala na globalne widzenie poznawanych problemów¹⁰.

Jednym z takich interdyscyplinarnych ujęć jest globalistyka, która zajmuje się politycznymi, gospodarczymi i kulturowymi procesami w skali światowej. Podnosząc problem globalistyki można wskazać, iż w literaturze przedmiotu uznaje się, iż badanie zjawisk i procesów globalnych jest ważnym wyzwaniem teraźniejszości i przyszłości, a badania takie powinny mieć charakter interdyscyplinarny. Celem tych badań jest przede wszystkim poznawanie prawidłowości i swoistości zjawisk i procesów życia społeczno-ekonomicznego i politycznego¹¹.

Globalistyka (*global studies*) stanowi więc nowy interdyscyplinarny kierunek badań naukowych, który w ostatnich latach zaczyna zdobywać status samodzielnej dyscypliny naukowej, która zajmuje się politycznymi, gospodarczymi i kulturalnymi procesami w skali światowej. Świat w ujęciu globalistyki to społeczna struktura globalna, której istnienie powoduje, iż globalistyka wyodrębnia się jako kierunek badawczy zajmujący się systemem światowym¹². Interdyscyplinarność globalistyki wynika z faktu wielkiego zróżnicowania przedmiotu badań jakim są procesy globalizacji, które są zjawiskiem

⁹ M. Pietraś, *Globalizacja jako proces zmiany społeczności międzynarodowej*, [w:] *Oblicza procesów globalizacji*, red. M. Pietraś, Lublin 2002, s. 38.

¹⁰ A. Chodubski, *op.cit.*, s. 30.

¹¹ *Ibidem*, s. 39.

¹² S. Otok, *Geografia polityczna*, Warszawa 2004, s. 166.

złożonym, wielowymiarowym i wielopłaszczyznowym. Niemiecki uczyony Ulrich Beck wyróżnił siedem wymiarów globalizacji: technologiczny, komunikacyjny, ekologiczny, gospodarczy, organizacji pracy, kulturowy i społeczeństwa obywatelskiego. W polskiej literaturze przedmiotu Marek Pietraś wyróżnił: 1) gospodarczą ścieżkę globalizacji związaną z rosnącą wymianą handlową i usług oraz przepływy kapitału i technologii prowadzące do rosnącej coraz bardziej współzależności produkcji i rynków w poszczególnych państwach; 2) informacyjną ścieżkę globalizacji związaną z istnieniem i funkcjonowaniem elektronicznych środków komunikacji, które powodują, iż dla obiegu informacji dystanse terytorialne przestały być istotne; 3) kulturowa ścieżka globalizacji związana z jednej strony z homogenizacją zachowań ludzkich, a zwłaszcza zachowań konsumpcyjnych, a z drugiej strony z eksponowaniem wielokulturowości i różnorodności, zwłaszcza w powiązaniu z poczuciem tożsamości i odrębności narodów i grup etnicznych; 4) polityczna ścieżka globalizacji związana z tworzeniem ponadnarodowych struktur polityczno-gospodarczych, a także próbą wypracowania struktur i mechanizmów sterowania życiem społecznym w skali całego, coraz bardziej współzależnego globu; 5) ekologiczna ścieżka globalizacji związana z globalnymi zagrożeniami ekologicznym, jak np. „efekt szklarniowy”, które mają charakter transgraniczny, pozbawiony wyraźnej lokalizacji terytorialnej, a tym samym tworzą egzystencjalne zagrożenie dla całej społeczności międzynarodowej¹³.

O odrębności poszczególnych dyscyplin w ramach nauki decyduje ich specyficzny przedmiot i metody badawcze. Tak więc jak wszystkie inne dyscypliny nauk humanistycznych także i globalistyka posiada swój specyficzny przedmiot badań – pochodzenie, przejawy i sposoby rozwiązywania problemów globalnych, a także struktury makrospołeczne i ich dynamika. W centrum zainteresowania dyscypliny znajduje się także analiza na poziomie globalnym zależności pomiędzy ekologicznymi, ekonomicznymi, społecznymi oraz politycznymi procesami zachodzącymi we współczesnym świecie. Dlatego też globalistykę można w dużym uproszczeniu uznać za naukę o globalnym świecie i jego problemach¹⁴.

W polskiej literaturze przedmiotu wskazuje się na trzy podstawowe cechy problemów globalnych:

- 1) ogólnoswiatowa skala, a więc problemy te dotyczą całej ludzkości, mają charakter ponadpaństwowy i ponadregionalny, w mniejszym lub większym stopniu obiektywnie, oddziałują na rozwój wszystkich społeczeństw;
- 2) olbrzymia waga, czyli że problemy te mają charakter krytycznych zagrożeń, toteż są szczególnie istotne z punktu widzenia perspektyw człowieka. Wywołują tak wiele niebezpiecznych zakłóceń, że ich nieprzewyciężenie stawia pod znakiem zapytania przyszłe losy i przetrwanie ludzkości;
- 3) sposób rozwiązywania, aby problemy te przezwyciężyć, jest potrzebna możliwie ścisła i szeroka współpraca wszystkich zainteresowanych stron, co z reguły jest

¹³ M. Pietraś, op.cit., s. 44–48.

¹⁴ W. A. Turajew, *Globalnyje wyzwany czelowieczestwu*, Moskwa 2002, s. 8.

równoznaczne z koniecznością zjednoczenia w tym celu wysiłków i działań całej społeczności międzynarodowej¹⁵.

Do najbardziej istotnych problemów globalnych można zaliczyć:

- zachowanie i ochrona świata, umocnienie ogólnego bezpieczeństwa i rozbrojenie;
- przeludnienie współczesnego świata, realizacja racjonalnej polityki demograficznej;
- likwidacja biedy i zacofania cywilizacyjnego, przezwycięzenie rosnącej przepaści między krajami rozwiniętymi i rozwijającymi się a w tym przede wszystkim zmniejszenie dysproporcji pomiędzy dochodami najbiedniejszych i najbogatszych krajów świata;
- przezwycięzenie kryzysu ekologicznego, przejście do zrównoważonego rozwoju i zachowanie bioróżnorodności planety;
- walka z głodem, biedą i chorobami;
- racjonalne wykorzystywanie i ochrona mineralno-surowcowych zasobów ziemi;
- wykorzystywanie zasobów Oceanu Światowego i przestrzeni kosmicznej w interesach całej ludzkości.

Ponadto oprócz tych „tradycyjnych” problemów globalnych do pojawiających się nowych zagrożeń można dodać walkę z międzynarodową przestępczością, a zwłaszcza z handlem narkotykami, problemy nauki i postępu naukowo-technicznego, społeczno-polityczne zmiany zachodzące w skali całego globu, a w ostatnich latach istotne znacznie zdobyły rozważania nad międzynarodowym terroryzmem będącym skrajną formą wyrażania społecznego, etnicznego i religijnego radykalizmu i ekstremizmu¹⁶.

Generalnie uznaje się, iż można wydzielić następujące grupy problemów globalnych: 1) ogólnospołeczne (wojna i pokój, przezwycięzenie zacofania i zabezpieczenie wzrostu ekonomicznego); 2) człowiek i społeczeństwo (postęp naukowo-techniczny, twórczość i kultura, eksplozja demograficzna, problemy zdrowotne); 3) człowiek i przyroda (zasoby, aprowizacja środowisko ekologiczne); 4) światowy system globalny¹⁷.

Wskazuje się, iż w badaniu wymienionych zjawisk i procesów globalnych szczególną wagę przywiązuje się do:

- Odkrywania praw i dynamiki sił postępu, a w tym też odkrywania sprzeczności;
- wykrywania uniwersalnych zagrożeń cywilizacyjnych, ujawniających się zwłaszcza w sytuacjach kryzysowych;
- określania tendencji rozwoju, z wyczuleniem na wyzwania przyszłości ludzkiej;
- krytycznej oceny praktyki politycznej i społeczno-ekonomicznej;
- poznawania swoistości rzeczywistości społeczno-ekonomicznej i politycznej poszczególnych kontynentów, regionów, państw, subregionów itp.;
- rozpoznawania mechanizmów służących współpracy międzynarodowej w sferze gospodarczej, politycznej i społeczno-kulturalnej oraz sposobów przełamywania zaściankowości, partykularyzmu¹⁸.

¹⁵ S. Otok, op.cit., s. 171.

¹⁶ W. A. Turajew, op.cit., s. 15.

¹⁷ S. Otok, op.cit., s. 172.

¹⁸ A. Chodubski, op.cit., s. 30.

Tak więc specyfika zjawisk globalnych i koncentracja na określonych problemach wyznacza pole badawcze dla globalistyki odmienne od pozostałych nauk społecznych. Powoduje to, iż tzw. *global studies* (globalistyka, globalizm) zdobywają sobie status samodzielnej dyscypliny badawczej w ramach nauk społecznych. Jest to dyscyplina, która charakteryzuje się kompleksowym ujęciem zjawisk i procesów globalnych, które rozpatrywane w izolacji z punktu widzenia tylko dyscyplin szczegółowych nie dałyby możliwości wypracowania ogólnej teorii zjawisk globalnych.

Ponadto w literaturze przedmiotu wskazuje się, że globalistyka jako interdyscyplinarna nauka korzysta z dorobku naukowego i pojęć teoretycznych innych dyscyplin naukowych, szczególnie zaś z ekonomii, handlu międzynarodowego, politologii, socjologii a także filozofii. Jednak w odróżnieniu od tych nauk, ma ona swoje specyficzne podejście do badanych przez siebie problemów, swoje ujęcie, pod którym te problemy rozpatruje. Wskazuje się, iż można wyróżnić trzy specyficzne cechy globalistyki jako dyscypliny badawczej. Po pierwsze, w jej ramach system wzajemnych powiązań pomiędzy jednostką, społeczeństwem i środowiskiem przedstawiany jest jako całość w skali całej planety. Oznacza to, iż globalistyka korzystając z dorobku innych dyscyplin naukowych różni się od nich przeciwnym kierunkiem wnioskowania, gdyż nauki badające międzynarodowe stosunki gospodarcze i polityczne postrzegają świat jako skupisko (zgrupowanie) oddziałujących na siebie niezależnych państw i gospodarek narodowych. Podejście globalistyczne natomiast ujawnia struktury globalne. Świat w ujęciu globalistyki nie jest jedynie zbiorem państw czy układem powiązań społecznych, gospodarczych i politycznych między nimi ale świat współczesny to społeczna struktura globalna¹⁹. Ponadto globalistyka rozpatruje ten całościowy system jako permanentnie kryzysowy, czyli przede wszystkim w centrum uwagi znajdują się wszelkiego rodzaju napięcia, kryzysy, konflikty, katastrofy charakteryzujące otoczenie współczesnego człowieka. Przy czym zagrożenia te nie są uznawane za anomalie czy patologię, ale jako całkowicie normalne i nieuchronne zjawisko, co powoduje, iż postrzeganie świata jest bliskie socjologicznej teorii konfliktów postrzegającej konflikty i napięcia jako immanentną cechę społeczeństwa ludzkiego. I wreszcie globalistyka koncentruje swoją uwagę przede wszystkim na opracowaniu sposobów działań zmierzających do ograniczenia negatywnych skutków sytuacji kryzysowych i zapobiegania katastrofom globalnym tak aby zapobiec zagładzie ludzkości²⁰.

Podstawowym postulatem metodologicznym globalistyki jest ujmowanie zjawisk w ich wzajemnym związku i całościowość analizy (holizm). Dlatego też, z uwagi na specyfikę globalistyki jako dyscypliny badawczej, podstawową metodą poznania globalistyki jest analiza systemowa, która ujmuje rozpatrywane zjawiska jako elementy systemu. Przez pojęcie „system” rozumie się uporządkowany wewnętrznie w całość układ elementów mający określoną strukturę. Uznaje się, iż analiza systemowa w badaniu problemów globalnych polega na konstruowaniu modelu zjawisk unifikujących świat. Różne

¹⁹ S. Otok, s. 166.

²⁰ W. A. Turajew, op.cit., s. 8–9.

dziedziny rzeczywistości interpretuje się jako luźne zbiory izolowanych elementów, które są wewnętrznie zintegrowane, i kierują się też swoistymi prawidłowościami całości²¹. Analiza systemowa może dotyczyć różnych przedmiotów np. systemu światowego jako całości, mamy wówczas do czynienia z analizą makrosystemową, która wydaje się najbardziej odpowiednia i najbardziej rozpowszechniona w globalistyce. Jednakże analiza ta może dotyczyć określonego podsystemu w ramach szerszego systemu globalnego. Występuje wówczas analiza systemowa średniego rzędu (mezzoanaliza). Analiza systemowa może skupić się również na określonym elemencie systemu światowego i wówczas mamy do czynienia z analizą mikrosystemową.

Znaczenie „studiów globalnych” polega na podjęciu próby wykształcenia umiejętności „myślenia globalnego”, tak aby umieć powiązać wiedzę szczegółową poszczególnych dyscyplin humanistyki z najważniejszymi trendami i zjawiskami, które dotyczą wszystkich społeczeństw, jak np.: rosnąca sieć międzynarodowych interakcji międzyludzkich, kulturowych, ekonomicznych i politycznych; globalizacja mediów masowych; zmiany technologiczne i zmiany środowiska naturalnego; poszukiwanie nowego ładu globalnego zapewniającego bezpieczeństwo i pokój na świecie; problematyka praw człowieka; oraz reakcje na to jak jest postrzegana kulturowa i ekonomiczna homogenizacja społeczeństwa na skalę światową. Tak więc wiedza z zakresu globalistyki winna obejmować globalne procesy w sferze kultury i ideologii, ponadto procesy socjo-ekonomiczne oraz polityczne obok badań normatywnych i eksploratywnych powinny być pomocne przy kształtowaniu świadomości globalnej.

Globalistyka jest młodą dziedziną nauki i pytanie czy jest to samodzielna dyscyplina badawcza może budzić jeszcze wiele kontrowersji. Jednak wskazuje się, że zainteresowanie problemami określanymi obecnie jako globalne pojawiło się już w XIX w. Współcześnie uznaje się, iż prekursorem studiów globalnych, któremu nauka ta zawdzięcza w największym stopniu swój rozwój, był powołany do życia w 1968 r. Klub Rzymski, będący międzynarodową organizacją zajmującą się badaniami nad rozwojem ludzkości i który objął rolę inicjatora i patrona w badaniach nad problematyką globalną. Klub Rzymski podjął się opracowania raportów dotyczących najważniejszych problemów współczesnego świata inicjując badania nad tzw. problematyką globalną obejmującą procesy społeczno-ekonomiczne zachodzące w skali całego globu wraz z ich geofizycznymi i ekologicznymi uwarunkowaniami.

W 1972 r. został opublikowany pierwszy raport Klubu Rzymskiego zatytułowany *The Limits to Growth* (*Granice wzrostu* wyd. pol. 1973 r.) opracowany przez zespół naukowców z Massachusetts Institute of Technology. Zainteresowanie działalnością Klubu Rzymskiego zaowocowało kolejnymi raportami poświęconymi m.in. takim problemom, jak: edukacja, energetyka, wpływ rewolucji mikroelektronicznej na współczesne społeczeństwo, rola organizacji pozarządowych w rozwoju społeczno-ekonomicznym, oraz środowisko naturalne. W latach 1972 – 2003 ukazało się 28 raportów poświęconych problematyce globalnej, wśród których w Polsce opublikowano: *Granice wzrostu*, War-

²¹ A. Chodubski, op.cit., s. 32.

szawa 1973; *Ludzkość w punkcie zwrotnym*, Warszawa 1977; *O nowy ład międzynarodowy*, Warszawa 1978; *Uczyć się bez granic*, Warszawa 1982; *Mikroelektronika i społeczeństwo*, Warszawa 1987; *Rewolucja bosych*, Warszawa 1989; *Drogi do przyszłości. Ku większej efektywności społeczeństw*, Warszawa 1990; *Pierwsza rewolucja globalna. Jak przetrwać?*, Warszawa 1992; *Przekraczanie granic. Globalne załamanie czy bezpieczna przyszłość?*, Warszawa 1995; *Mnożnik cztery. Podwojony dobrobyt – dwukrotnie mniejsze zużycie*, Warszawa 1999.

Celem badań Klubu Rzymskiego stało się identyfikowanie problemów globalnych oraz ich analiza w globalnej, interdyscyplinarnej i długoterminowej perspektywie. Współcześnie za najważniejsze zagadnienie globalne wyznaczające kierunki analizy uznaje się: środowisko naturalne, zagrożenia i sposoby ochrony bioróżnorodności, problemy demograficzne (eksplozja demograficzna i problemy zdrowia i dystrybucji wody, żywności i zasobów naturalnych), rozwój społeczno-ekonomiczny, system wartości współczesnego społeczeństwa globalnego, zarządzanie coraz bardziej współzależnym światem i rola społeczeństwa obywatelskiego w procesie budowy społeczeństwa globalnego, przyszłość pracy, społeczeństwo informatyczne, nowe technologie, edukacja oraz światowy ład ekonomiczny i finansowy.

Globalizacja jest pewną obiektywną tendencją rozwoju porządku międzynarodowego i społeczności międzynarodowej i współcześnie rozwija się ona szybko; wszystkie kraje naszej planety tworzą coraz większą jedność społeczno-ekonomiczną. Rewolucje przemysłowo-usługowe XX stulecia wciągnęły, poprzez procesy międzynarodowej wymiany gospodarczej, w sferę globalnego, ogólnoswiatowego współdziałania nawet najbardziej marginalne dotąd podmioty państwowo-ekonomiczne. Wydaje się, iż jest to proces żywiołowy, nieuchronny i nieodwracalny wpływający z kumulowania się w ciągu ostatnich kilku tysięcy lat potencjału cywilizacyjnego, technologicznego, gospodarczego a także wzorów organizacji życia społecznego i politycznego. Obecnie owe skumulowane zmiany ilościowe prowadzą do kształtowania nowej jakości²². Uznaje się, iż żadne państwo czy naród nie mogą pozostać poza dokonującymi się przemianami, które są zespołem złożonych, dynamicznych i wielowymiarowych zmian zachodzących w funkcjonowaniu cywilizacji ludzkiej. Kształtująca się nowa jakość życia nie respektuje granic i dystansów, działając w przestrzeni transnarodowej. Globalizacja oznacza, iż w odniesieniu do skutków przynajmniej niektórych jej mechanizmów nie istnieje możliwość nieuczestniczenia w przemianach jakie niesie za sobą nowoczesność (m.in. globalne ryzyko katastrofy ekologicznej lub wojny jądrowej)²³.

Z uwagi na powszechność występujących współcześnie procesów coraz większe znacznie należy przypisać naukowej, systematycznej analizie zachodzących zjawisk, które stanowią zmianę dotychczasowego życia społecznego człowieka. Nauka, której zadaniem jest gromadzenie i systematyzowanie wiedzy o świecie, a także rozpoznawanie praw nim rządzących nie może pozostać, i nie pozostaje, obojętna na obecne prze-

²² M. Pietraś, op.cit., s. 65.

²³ Por. A. Giddens, *Nowoczesność i tożsamość*, Warszawa 2002, s. 31.

miany cywilizacyjne. Zakres zachodzących we współczesnym świecie procesów wymaga ukształtowanie nowych kompetencji badawczych i nowego całościowego spojrzenia na zachodzące zjawiska i umiejętności powiązania wiedzy szczegółowej różnych dyscyplin w holistyczną analizę zmieniającej się rzeczywistości. Odpowiedzią na wyzwania współczesności może stać się globalistyka, która powoli zdobywa sobie status nowej dyscypliny, która znajdować się powinna w toku kształcenia humanistycznego współczesnego człowieka oraz dostarczyć mu niezbędnych kompetencji do życia w coraz bardziej współzależnej „globalnej wiosce”.